

Barndom på Jar under krigen 1940 – 45

Det er vanskelig å bedømme i ettertid hva jeg husker selv fra krigsårene og hva jeg har blitt fortalt eller har lest om. Jeg var nesten 8 år da freden kom, og jeg gikk i klasse 2B på Jar skole. Jeg husker en god del og ikke minst har jeg kjent og snakket med flere av de jeg skriver om.

Jeg synes det er viktig historisk å formidle det jeg vet om årene på Jar under den tyske okkupasjonen av Norge i årene 1940-45 til nåtidens barn, ungdom og voksne. Blant disse er mine tre barnebarn, tvillingene Geir og Viktor (11 år) og Henrik (6 år) Grindhaug Beukes. Jeg er bestemt på å gjøre et forsøk på å gjennomføre dette siden det ikke er mange igjen av oss som opplevde okkupasjonen. Selv blir jeg 82 år gammel i 2019.

Kart over Jar-området (tegning av Kirsten Poppe)

Krigsutbruddet 1940

Allerede tidlig på morgenen 9.april ble folk vekket opp av heftige luftkamper over Fornebu og Bærum. Jeg var nesten 3 år gammel. Vi bodde i en tomannsbolig i Løvenskioldsvei 12 som lå under innflyvingstraséen til hovedflyplassen på Fornebu. Fly som skulle lande kom lavt over huset vårt som lå i et flatt område mellom to høydedrag, de siste høydedraget var Malurtåsen.

Far hadde allerede tatt trikken tidlig til byen for å dra på jobben sin. Han var arbeidspsykolog i Oslo kommune. Da luftkampene hadde stilnet drog mor og jeg opp til Jar stasjon. Men vi snudde raskt og drog hjem igjen. I ettertid har jeg forstått det slik at det var en del skyting den morgenen ved broen nær Jar stasjon. Far kom også tidlig hjem. Men vi evakuerte ikke slik noen familier gjorde den dagen. Noe må ha gjort et sterkt inntrykk på meg den dagen. I flere år hadde jeg gjentagende mareritt under feberanfallet der himmelen var full av truende fly.

Bomiljø og matauk

Før annen verdenskrig var Jar og omegn et typisk arbeiderstrøk som omfattet jernbane-, sporvogn- og kommune-arbeidere, samt arbeidere ved fabrikkene i Granfoss-området på Lysaker og deres familier. Ofte bodde flere generasjoner sammen i små boliger. Mange var opptatt av politikk. Far og mor var aktive i Arbeiderpartiet, også etter krigen, og de hadde mange kretslags-møter i stuen vår. De nærmeste naboene var enten Arbeiderparti folk, kommunister eller uten parti-tilknytning. Det var Friheten eller Arbeiderbladet mange fikk i postkassen. Vi abonnerte på Arbeiderbladet, Aftenposten og Budstikka.

Jeg ble født på Bærum sykehus 25. mai 1937. Fram til jeg var to år bodde vi i Vidars vei 1B på Jar, i annen etasje. I 1939 flyttet vi til Løvenskiold vei 12 der mor og far fikk leid 1. etasje i en tomannsbolig. Etter krigen kjøpte mor og far denne eiendommen.

I annen etasje bodde Rannveig og Gunnar Sverdrup Pettersen, som vi ga kjelenavnene Pet og Pemann. De forble barnløse, men Pets mor, den myndige Minda Reinertsen, som vi kalte »Bestemor«, bodde hos dem. Hun hadde hatt jobb som bestyrerinne, og holdt myndig øye med oss barn fra vinduene sine i 2. etasje. Hun var en del av «familien» så lenge hun levde.

Både leilighetene i 1 og 2 etasje var små og upraktiske med tre rom samt kjøkken og et baderom. Kjøkkenet hadde en utslagsvask. Oppvasken foregikk i to baljer. Vi hadde hverken kjøleskap eller oppvaskmaskin slik som nå. Badet hadde en vask og et lite badekar, men ingen do. De to vannklosettene i huset lå i kjelleren, og det medførte bruk av pottesom skulle tømmes. Meget upraktisk.

I kjelleren var for øvrig det en stort rom med vedovn, to små matboder, to rom til koks, ved og lagrete poteter og gulrøtter i sand. Det var også et romslig vaskerom, et bryggerhus, der klesvaskene foregikk. Det var også to store steinkummer til vask og skylning, et vaskebrett, en vrirmaskin, og en stor klesrulle samt en trebenk til å henge tøy til avrenning på og en stor svart jerngryte til å koke klær i.

Det var en stor operasjon å vaske klær, og det gikk 3 uker mellom hver storvask. Klærne lå i bløt et døgn på forhånd. Mor hadde en hjelper til klesvasken. Det var en meget tung jobb sammen å bære vått tøy opp to etasjer til tørking på loftet.

Loftstrappen gikk loddrett opp og var trang slik at det var vanskelig å gå opp. Alt tøy måtte være skikkelig vridd slik at det ikke dryppet på golvet.

Vaskehjelpen vår het Ruth Hammarin. Hun var vaskehjelp hos flere andre familier. Mor og hun ble gode venner og holdt kontakt livet ut. Mor bar alene det tørkede tøyet ned fra loftet og strøk og rullet det. Så var det reparasjoner m.m. Alt dette tok mye tid og krefter.

Moren min, Borghild Havin (født Undem), var utdannet husstell-lærerinne fra Statens lærerinneskole i husstell på Ringstabekk. Dette hadde hun stor nytte av under krigen, særlig da det ble knapt med mat. Blant annet hadde hun lært gårdsdrift, hagestell, matlaging og stell av spebarn. Mor kunne ca. 40 forskjellige spiselige sopp. Vi var ofte ute på sopp- og bærturer ved Østernvannet om høsten.

På sørsiden av huset dyrket hun mange forskjellige grønnsaker samt poteter og kålrot. Hagen hadde fra før mange ulike frukttrær og fruktbusker. - Det var også villjordbær og hasselnøtter og nyper i hagen vår. Det ble derfor mye plukking, sylting, hermetisering og safting. Det var mye arbeid med dette også. Men det var en kjærkommen matauk.

Vi hadde ikke gris i kjelleren som flere naboer hadde, men en gang hadde vi en kanin ved navn Pelle. Jeg orket ikke å spise kjøttet da han ble slaktet. Det ble aldri mer spiselige dyr hos oss, bare katter. Ellers hadde vi rådyr, grevlinger, elg og pinnsvin innom i hagen vår av og til.

Et av de morsomme minnene jeg hadde fra krigstiden var at mor hadde invitert flere damer fra nabolaget til produksjon av komler i kjelleren vår. De satt og skrelte poteter, knuste dem og blandet inn mel og vann og lagde boller som de slapp opp i kokende vann i den store jerngryten vi brukte til å koke klær i. Det vrimlet av komler som trengte en halv time for å bli ferdigkokt. Komler, eller raspeboller som de også blir kalt, var noe far og mor hadde med seg fra oppveksten i Stavanger. Hvis mulig hadde vi salt fårekjøtt og bacon biter til. Dette var svært vanskelig å få tak i under krigen. Komler med salt fårekjøtt er fremdeles en av livrettene mine.

Matbutikker og snørydding

Under krigen var det ikke enkelt å handle mat. Vi måtte bruke rasjoneringskort, men det var lite med varer i butikkene og køene var lange. På Jar var det en rekke butikker. Jeg husker jeg ofte stod i kø sammen med mor utenfor fiskebutikken «Fiske-Pedersen» i Vollsveien der Lillengveien munner ut.

Nær Jar skole i Storeng veien var det et stort bygg med flere butikker. Jeg husker at huset rommet en kjøttbutikk, en kolonial (matbutikk), en jernvareforretning og en manufaktur. Flatland og kona drev kjøttbutikken og matbutikken. Flatland utvidet senere kjøttbutikken med en fabrikk for kjøttprodukter som han tjente mye penger på. Flatlands var barnløse og testamenterte alle sine verdier til befolkningen på Jar. Det ble opprettet et fond som skulle brukes til boliger for folk fra Jar som trengte disse, oftest for pensjonister. Boligene ble bygget nær Stabekk kino og området kalles Flatlandstunet.

En sentral person i nærmiljøet var bonden på Storenga gård, Johan Pedersen Storengen (1878-1957). Han kom ofte kjørende med hest og vogn. Om vinteren tok han seg av snørydding, strøing og vedlikehold av veier og stier. Gården lå rett ved Jar skole, og hadde et rødt hovedhus og en stor rød låve da jeg var liten. Låven ble revet og en ny bygning ble satt opp. De siste årene har det vært daghjem der. I januar 2019 ble bygningene revet og det skal visstnok bygges nytt for bruk til daghjem igjen.

Hovedbygningen til gården Storenga er intakt den er nå hvitmalt.

Når det kom mye snø og det skjedde ofte da jeg var liten, var det mye å ta seg til. Vi gikk på ski, stod på skøyter, hadde spark og kjelker og akte i brattbakken i Løvenskioldsvei eller fra den da ubrukte kirketomten bort Wedel Jarlsbergsvei. Vi lagde snømenn, snø-tunneller, snø-borger med lagre av snøballer som vi kastet på andre og lagde også store og små lykter av snøballer med stearinlys inni. Dette lyste så fint når det ble mørkt.

Bilde viser aking i «Brattbakken» (Løvenskiolds vei over Wedel Jarlsbergs v) 5 år etter krigen. På bildet er Ulf Just Walther, Ingvar Øvstedal, Tor Haga, Stein Kristoffersen.

De evinnelige flyalarmene

Siden vi bodde under flytraséen til Fornebu flyplass, måtte vi ofte sitte i kjelleren om natten, spesielt mye de to siste krigsårene når flyalarmen gikk på taket av Jar skole og flydur og skyting foregikk. Mange granater falt ned, blant annet en i vår hage. En granat gikk inn i veggen til familien Thoresen i Jarveien nær Tjernsrud stasjon. Vi tok en tur dit for å se på det store hullet. Det var både spennende og skummelt. Selv nå etter mange tiår reagerer kroppen min på tester av flyalarmsirener

Under en flyalarm var selve prosessen med å komme oss ned i kjelleren omfattende. Far og Peman bar «Bestemor» ned fra 2.etasje, la i vedovnen der og sørget for at blendingsgardinene var trukket for. Mor kledde på min søster Gry, og mor og Pet ordnet med mat og drikke. Jeg måtte stort sett greie meg selv og husker hvor vanskelig det var å kle på seg et livstykke med stropper, strømper og varme klær og tøfler og komme meg selv ned i kjelleren mens jeg lyttet på flyduren og skytingen som tok til. Folk som skyndte seg av sted ute på veien søkte ly hos oss hvis de ikke nådde hjem i tide.

Jeg lærte å lese i kjelleren. Først leste de voksne høyt for meg. Yndlingsbøkene var

«Oksen Ferdinand», «Rulle Vanndråpe» og «Stumpen og Knerta» (om lemenvandringer) Mor var gravid siste krigsåret og min bror Odd ble født i april 1945.

Jeg klarte etterhvert å høre forskjell på flydur fra tyske og allierte fly. Det gjaldt å komme seg raskt ned i kjelleren når allierte fly nærmet seg. Jeg mener å huske at vi engang satt i stuen og spiste middag da et tysk jagerfly kolliderte med et engelsk bombefly. Flyene skjente til hver sin side etter kollisjonen før de sannsynligvis styrtet. Jeg ser fremdeles for meg at bombeflyet skjente østover.

Om motstanden mot den tyske okkupasjonen på Jar

Motstanden under den tyske okkupasjonen var oftest ikke-voldelig, men det ble etterhvert bygget opp en militær forberedelse til militær frigjøring fra tyskernes okkupasjon. Da Milorg i Stor-Oslo (D13) startet med sabotasje mot okkupasjonsmakten i 1944, kom mange av sabotasjegruppene fra Jar og Stabekk. Nær halvparten av alle Milorg-sabotørene i D13 bodde i Bærum.

Jeg skal gi noen små portretter av noen motstandsfolk fra Jar-området under krigen.

Øivind Øi

Øivind Øi var venn av mine foreldre fra Stavangertiden. Det eksisterer et bilde av Eldri og meg fra 17.mai 1939 ved Jar skole. Våre foreldre hadde tydeligvis vært sammen den dagen.

Øivind Øi var kontorsjef i Generalstaben og hadde en solid militærfaglig bakgrunn. Han forsøkte forgjeves å advare om at Norge var lite forberedt på en invasjon fra sjøsiden.

Det gjorde et sterkt inntrykk på mine foreldre at kaptein Øivind Øi ble skutt 9.april 1940. Hans navn står øverst på Minnestøtten over falne som er nær Jar skole. Han var far til min gode venninne siden barndommen, Eldri Øi (Jørgensen).

Allerede om morgenen 9.april fulgte Øivind Øi generalstaben til Eidsvoll. Organet for planlegging, koordinering og ledelse av landets militære ressurser klarte ikke å opprette kontakt med hovedstaden. Kaptein Øi meldte seg frivillig til å reise tilbake til Oslo for å sjekke forholdene.

Etter utført oppdrag rekvirerte han en drosje tilbake til Eidsvoll. Bilen ble stoppet av en tysk kontroll på Kalbakken i Aker. Øi som var i uniform forsøkte å skyte seg ut av situasjonen, men ble drept i skuddvekslingen. Han ble bare 38 år gammel.

Hans kone, Ågot Hesselberg Øi var utdannet farmasøyt og fikk jobb på Stabekk apotek da hun ble enke med 4 barn, den yngste Tor, var bare en baby. Tor og søsteren Eldri gikk senere på Jar skole. Eldri ble en god venninne av meg i alle år.

Bildet viser Eldri Øi og Edel Havin 3 og 2 år gamle, foran Jar skole 17.mai i 1939

Familien Brunvoll

Familien Brunvoll besto under krigen av far og mor og to sønner. De bodde i Peder Ankers vei 5 på Jar, der det går en sti ned til Vollsveien rett over stien ned til Storengfossen.

Tyskerne kom for å arrestere dem, antagelig hadde de mistanke om at de var involvert i å lage illegale aviser, noe de var. Sønnen Gunnar maktet å flykte over Lysakerelva. Lommekjent som han var, klarte han å komme unna på Oslo- siden. De andre tre ble heftet, først sendt til Grini og deretter til konsentrasjonsleire i Tyskland og Polen. Gunnar flyktet til Sverige og reiste deretter til Canada for flyverutdannng

Jonas Brunvoll og faren med samme navn ble reddet av Folke Bernadottes hvite busser like før krigens slutt. Moren hadde vært i tre konsentrasjonsleire . Den siste var Auschwitz. Hun gikk dødsmarsjen fra Auschwitz til Ravensbruch. Alle fire møttes på Jar igjen. Kirsten Brunvoll skrev en bok kalt «Veien til Auschwitz i 1947.

Etter krigen opprettet brødrene Gunnar og Jonas Brunvoll i 1950 Det Norske Operaselskap A/S .Gunnar var administrativ leder og Jonas kunstnerisk leder. Gunnar giftet seg med Solveig Pettersen som bodde i Storengveien. Jonas ble operasanger og giftet seg med ballerina Grete Møller. Alle bosatte seg på Jar. Fremdeles opptre Grethe Brunvoll med tåspissdans og er stadig å se i Storeng veien til og fra sine gjøremål og matinnkjøp. Hun skrev en bok om mannen sin i 2009 kalt «Jonas. Motstandsmann og opera-pioner». Gunnar døde i 1999 og Jonas i 1982.

Det finnes et sted i Antarktis som ble kalt "Brunvollbotnen" i nærheten av "Heimefrontfjella" i Dronning Mauds land som takk for Brunvoll-familiens innsats under krigen.

Familien Vislie

Familien Vislie bodde i Peder Ankers vei 17. Far i huset advokat Jon Vislie ble arrestert og skutt på Akershus Festning sammen med 28 andre som represalie for at politisjefen Karl A. Marthinsen var likvidert av Hjemmefronten. Dette skjedde 9. og 10. februar i 1945. Jon Vislie var angitt av en hirdgruppe i nabolaget og Vislie ble skutt for sine anti-nazistiske holdninger.

Allerede i 1942 hadde datteren Gerda Vislie blitt arrestert sammen med andre ungdommer som feiret en forlovelse på Kleivstua. De drev ikke med organisert motstandsarbeid da. Alle ungdommene ble satt i fengsel på Grini og Gerda satt der et halvt år og fikk oppleve hvordan Grini-fangene hadde det. Gerda gikk blant annet med illegale aviser senere da hun slapp ut av fengselet.

To dager etter at faren var skutt, ble begge døtrene hans, Marit og Gerda, arrestert. Først var de til forhør på Victoria Terrasse. Deretter fraktet videre i bil. De tenkte at om bilen svinger til høyre blir det Akershus festning og skyting, svinger den til venstre kan det bli Grini fengsel. De ble kjørt til venstre, til fengselet på Grini der de satt til freden kom. Senere fikk de vite at de skulle være gisler for Marthinsen likvidasjonen.

I 2011 ga Elisabeth Vislie ut en bok i samarbeide med moren Gerda som heter «Da mor satt på Grini». Moren Gerda hadde notert ned mange av sine opplevelser på Grini og det ble viktig for henne som journalist å få dette publisert. I forordet skriver Elisabeth Vislie: «I historien hun forteller, er hennes aller viktigste budskap at den terroren og ondskapen som nazismen førte med seg, aldri noensinne må komme tilbake. Og at det hun opplevde som ung fange under tysk naziregime på Grini, aldri må gå i glemmeboken».

Familien Aall Dahl

Familien Aall Dahl bodde i Midgarveien 12 og var nære venner av familien Werenskiold.

Yngste datter Anne Elisabeth (nå Nikkan Wall) fortalte meg nylig at hun først i ettertid har forstått noe av det som foregikk hjemme under krigen. Det ble ikke snakket mye om krigen mens foreldrene fremdeles levde. Faren het Jacob Aall Dahl og moren Gjertrud Fabricius. De hadde fire døtre. Hver dag tok foreldrene en middagslur, og barna måtte ikke forstyrre dem.

Om kvelden lyttet faren på radiosendingen fra London, og moren skrev ut stoff til de hemmelige avisene på maskin. Hun var sekretær av yrke.

Jacob Aall Dahl jobbet i firmaet Myrens Verksted i Oslo ingeniør, et firma som bestefaren hans hadde etablert. Under krigen måtte bedriften ha en nazist i arbeidsstokken. Men han merket ikke at bedriften laget deler til Stengun-geværene til hjemmefronten.

Jacob Aall Dahl var for øvrig en dyktig fotograf og fikk dokumenter over til mikrofilm. Disse ble plassert i hans egne håndlagete hylser av tre. Disse ble plassert i maskinrør som var del av lokomotiv som fraktet dem til Stockholm. Denne historien hadde jeg heller ikke hørt noen fortelle om før.

Hans Erik Hannisdal

Han bor i Løvenskioldsvei 10 og fylte 92 år i 2018 Han giftet seg med Solveig Hansen, datteren i nabohuset vårt i Løvenskiolds vei, etter krigen og flyttet inn der i et tilbygg til gamlehuset.

Hannisdal var aktiv i Milorg, men ikke i gruppa til Per Røed. Det var en annen gruppe, der han bodde før. Vi snakker ofte sammen også om forholdene under krigen. Vi hadde begge Milorg lederen Carsten Dehli som lærer på Stabekk gymnas. Hannisdal kjente mange av de menneskene jeg omtaler i min beretning. Han var også tremeningen til Øistein Guderud som jeg ikke hadde hørt så mye om tidligere. Hannisdal oppmuntrer meg til å få ferdig mine notater og få dem utgitt.

Kristian Fredrik Schye

Han bodde i Aspelundveien 2 på Jar. Om morgenen 9.april deltok han som jagerflyver under luftkampen om Fornebu. Tyskerne kom med nær hundre jagerfly, bombefly og transportfly til sammen. Den norske jagervingen bestod bare av syv fly. Kristian Skye klarte å skyte ned et tysk fly, men ble selv skadet og måtte nødlande like øst for Kolsås- toppen. Tyskerne mistet fire fly og tre ble skadet.

Etter at han hadde deltatt i Milorg 13311, drog han til England i 1943 og drog videre til Little Norway i Canada som flyinstruktør der. Etter krigen studerte han medisin og ble anesthesi lege i Drammen fra 1956-1986. Han døde i 2003, 86 år gammel.

Malurtåsen grenser opp mot Jar Vel sitt areal i nærheten der jeg bor. Her var det også stor aktivitet under krigen. Theodor Borchgrevink har lagd et skriv om flere som deltok men jeg er usikker på om det ble trykket noe sted. Han ga meg en kopi av notatet før han døde. To av de han skrev om var Einar Forfang og Arnstein Kirste.

Einar Forfang

Han bodde i Malurtveien 1 og var sjef for Norges Banks seddeltrykkeri. Han fikk smuglet ut stansene for pengene til Den norske regjeringen i England, der de kopierte dem og sendte dem tilbake uten at det ble oppdaget. Gunnar Sønsteby har skrevet om dette i boka: Rapport fra nr.24, i kapittelet «Kuppet i Norges Bank»

Arnstein Kirste

Han bodde i Malurtveien 4. Han deltok i 1940 i kampene i Nordmarka og oppover Gudbrandsdalen. Han ble internert av tyskerne, men slapp fri i 1940, Han kom tidlig med i Milorg og var sjef for en tropp som i maidagene 1945 overtok Jar skole fra Hirden.

Reidun Hjartøy Røed (1921-2009)

Reidun Hjartøy , også kalt Lillemor, bodde i Skogveien 24 på Jar. Hun hadde en høy posisjon i motstandsbevegelsen under krigen. Etter artium på Stabekk gymnas studerte hun kjemi på Blindern, og da Universitet ble stengt i 1943, fikk hun jobb på laboratoriet for patologi på Radiumhospitalet.

I 1944 ble hun innkalt av Milorg til et såkalt maske-møte og stilt en mengde spørsmål og kort etter ble hun ansatt som sekretær for Milorg-sjefen. Sammen med fagsjefene hadde Stabskontoret ansvaret for 7000 jegere og lotter, godkjenning av sabotasjeaksjoner og at tonnevis av forsyninger, våpen og sprengstoff ble tatt imot ved flyslipp i Nordmarka. Reidun Hjartøy skrev møtereferater fra stabsmøtene, sendte ut brev og arkiverte viktige dokumenter. Hun hadde derfor meget stor innsikt i Milorg D13s virksomhet. Det ville blitt en enormt farlig situasjon om hun hadde blitt avslørt. Hun ble kalt Milorg D13s "First Lady" og var den kvinne som hadde en av de høyeste stillinger i Milorg.

Dekknnavnet hennes var Ingrid. og hun var formelt sjefen til storsabotøren Per Røed. De hadde begge gått på Stabekk gymnas og kjente til hverandre. Det var en spennende historie da de traff hverandre under dekknavn.

Etter krigen giftet de seg, drog til USA der de begge studerte videre på stipend og kom tilbake til Norge noen år senere. Etter å ha bodd en kort stund i Skogveien hos hennes familie flyttet de til Herøya i 1951 og tilslutt slo de seg ned i familiehuset til Røed i Løvenskiolds vei 1 i 1967. De fikk to barn, Ingun Hjartøy og Jan Harald, som begge i dag bor i Porsgrunn.

Reidun Røed gikk ofte tur med bikkja på veien utenfor huset vårt og vi kom ofte i snakk, men jeg kjente henne ikke godt og hun var mye eldre enn meg. Men hadde jeg visst det jeg vet i dag, ville jeg ha snakket med henne om flere forhold under krigen.

Dagny Davidsen

Dagny og Torvald Davidsen bodde i Storeng veien 16, nær krysset med Løvenskiolds vei. Mor kjøpte årlig noen deilige pærer hos dem som jeg hentet. Jeg fikk aldri mulighet til å snakke med mor om Reidun Røed og Dagny Davidsen. Hun var allerede sterkt berørt av Alzheimer da jeg leste boka til Per Røed. Jeg tror mor og far var godt orientert om hva som foregikk i Jar-området både under krigen og etterpå. Men de snakket lite om okkupasjonsårene.

Flere unge kvinner hadde fått trening som kamp-lotter og drev organisert trening i Nordmarka, Østmarka og Vestmarka. De lærte å skyte, førstehjelp, medisinerbruk, meldetjeneste og å lage bårer m.m., stort sett det samme som mennene. Per Røed ledet mye av våpen opplæringen og barmarkstreningen. Lottene gikk med hemmelige meldinger, våpen og sprengstoff fra lagringsstedene til Milorg jegerne. De stod for matlaging, kles-stell og forsyning. De slepte på koffert og ryggsekker med stenguns og colter. I Bærum var det til sammen over 100 lotter Dagny Davidsen. Hun hadde selv rekruttert 20 lotter.

I februar 1945 fikk seks av kvinnene et meget farlig oppdrag. Milorgmannen Joar

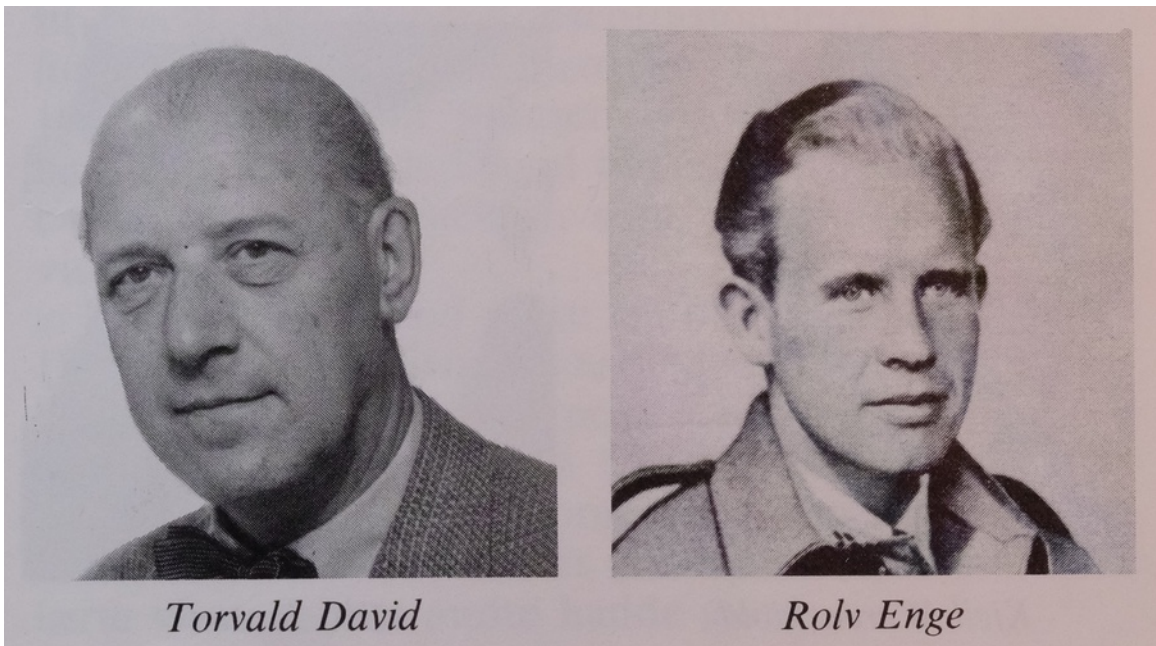

Olsen hadde mistet livet etter å ha blitt skutt ved Stabekk kino. Enda hadde ikke tyskerne funnet ut at det i hønsehuset til Reberg gården var det blitt lagret sprengstoff, våpen og store deler av arkivet til Milorg gruppa. (Se for øvrig det jeg har skrevet om Joar Olsen.)

Dagny Davidsen tok med seg fem lotter, fikk fylt fem ryggsekker, hver på 30-40 kg og brakt dem med spark og kjelke hjem til Dagny i Storeng veien. Dette skjedde i halvmørket om kvelden mens det var et stort nazimøte i Stabekk kino med vakter utenfor. Neste dag hadde tyskerne satt ut vakter i hele området.

Torvald Davidsen (Torvald David)

Mannen til Dagny, Torvald Davidsen, satt i konsentrasjonsleir i Tyskland i flere år og overlevde så vidt dette. Røed forteller i boken sin at gruppa hans gikk i en meget god skole med Davidsen som nærmeste sjef. Ved siden av den militære opplæring som foregikk i hus på Jar, langs Lysakerelva og i Vest- og Nordmarka, var radiolytting og utdeling av illegale aviser de viktigste gjøremålene. De var ikke så bevisste i begynnelsen hvor viktig det var med vanntette skott mellom lederne i Milorg og mellom de forskjellige illegale aktiviteter og i begynnelsen skjedde flere arrestasjoner og opprullinger. På en ulovlig kinoforestilling i Oslo ble mange motstandsmenn arrestert av norsk statspoliti (Stapo) og av tysk Gestapo. Torvald Davidsen var en av disse. Han ble sendt til Nacht og Nebel- konsentrasjonsleire i Tyskland for å dø. Han kom hjem fra dette etter at krigen var slutt fysisk sterkt redusert. Etter krigen ble Thorvald David, som han nå kalte seg, områdesjef i Hjemmevernet, en av ildsjelene som brakte Milorg-ånden videre, ifølge Per Røed.

Rolf Enge

Rolf Enge bodde i Peder Ankers vei 7, oppe i høyden der «Ølsvingen» i Vollsveien er

nedenfor. Han var aktiv i sabotasje-gruppen til Per Røed. Like før han døde, godt over 90 år gammel, hadde vi en lang prat hjemme hos ham om krigen. Han og kona bodde da på Hosle. Jeg fikk i presang en bok om Milorg av ham som jeg hadde stor nytte av. Jeg hadde en del kontakt med datteren Elin Enge som var engasjert i miljø saker og bl.a. deltok på FNs miljø og utviklingskonferanse UNCED i Rio i 1992, der jeg også var med for IKFF/WILPF-Norge.

Per Røed. (1918-1992)

Per Røed bodde med familien sin i Løvenskiolds vei 1 under krigen. I 1988 skrev han en liten bok «Den ukjente sabotør» om hva han og hans venner drev på med under krigen. Per Røed hadde oppbevart mange dokumenter fra krigens dager, og hans svigersønn Torstein Bjaaland har skrevet en mer omfattende bok om Aks 13 000 og sine svigerforeldre Per Røeds og Reidun Hjartøy Røeds krigsinnsats. Boka kom ut høsten 2018 med tittelen «Sabotøren».

Disse bøkene har gitt meg større innblikk i det som hadde foregått i Jar området under krigen nær der jeg bodde. Ikke minst fikk jeg nye kunnskaper om folk jeg kjente eller visste hvem var. Jeg traff Per Røed bare en gang. Jeg tok et bra bilde av ham en 17.mai da han holdt tale ved minnestøtten. Jeg ga ham en kopi av bildet, og han takket meg for det og vekslet noen ord.

Per Røed var Milorgs storsabotør under krigen. Han var operativ leder for sabotasjegruppe Aks 13000 i Milorg D-13 (Stor-Oslo). Denne gruppen gjennomførte 103 sabotasjeaksjoner bare siste året av krigen. Per Røed hadde dekknavnet Jan og ledet selv 25 aksjoner. Uthuset til Røed-familien i Løvenskioldsvei hadde et lager av sprengstoff og våpen.

Per Røed ble vervet av Torvald Davidsen. Per Røed vervet videre Petter og Fredrik Scharffenberg, Oddvar Felumb, Henrik Pande Rolfsen, Karl Kristiansen og Petter Graver. Senere vervet han et lag bestående av Rolf Enge, Kåre Thoresen, Reidar Smith, Ragnar Sune, Torgils Oldgard, Trygve Pedersen, Kjell Werenskiold, Kjell Moursund, Joar Olsen, Rolf Olsen, Erland Beyer og Jon Aslung. Alle var bosatt på Jar. Våren 1944

KONGELIGE LIVVAKTER: Per Røed og jegere fra Barlindgjengen fikk jobben med å passe på kongefamilien. Fra venstre: Carl Olsen, Kjell Moursund, Per Røed, Torgils Oldgard og Jon Svenson.

ble dette laget tatt ut til å perfeksjonere seg i sabotasjeteknikk. De lå tre måneder i

treningsleir, «Ørneredet», på Krokskogen og kalte seg **Barlindgjengen**. Grappa ble den mest suksessrike under sabotasjetiden i Stor-Oslo

Moren visste hva Per drev med, men det tok tid før faren oppdaget sprengstoffet i uthuset og innså hva sønnen var involvert i. Per Røed hadde imidlertid en søster, Inger, som var forelsket i og senere forlovet med en tysk flyoffiser allerede i 1942. Hun hadde ham med hjem til foreldrene. Moren og faren fikk sjokk og Per var på et tidspunkt i 1943 klar til å ta livet av ham, men besinnet seg i tide.

I ettertid fortalte han at tyskerens nærvær antagelig medvirket til at det aldri oppsto noen mistanke om illegal virksomhet hos familien Røed. Men etter en opprulling i Aks 13 000 måtte foreldrene og søsteren i mars 1945 komme seg til Sverige. Inger unngikk dermed snau-klipping og mobbing da freden brøt løs, forteller Røed i boken sin. Søsteren lette etter sin forlovede etter krigen, men fant ham ikke. Hun giftet seg senere med en franskmann som var en av de Gaulles betrodde menn. Hun lever fremdeles og bor nå på Rivieraen.

Aksjonsgruppa til Milorg D13, Aks 13 000, hadde 10 falne i løpet av de 8 månedene avdelingen besto, det var et frafall på ti prosent. Svært få avdelinger hadde så store tap. Totalt i Milorg D 13 var det 128 falne, noen skutt i kamp, andre av tyske eksekusjons-peletoner eller pint og plaget i hjel i fiendens konsentrasjons-leirer.

Det er lite tvil om at Milorgs sabotasjevirksomhet har vært lite fremme i lyset i forhold til Linge-karene. Ingen medaljer eller blomster falt på Milorg-karene til tross for at sabotørene fra kompani Linge, som Sønsteby kalte dem, ikke stod for mer enn en tiendedel av de aksjonene Milorg gjennomførte i Oslo-området de siste åtte månedene av krigen.

Bøkene til Per Røed og Bjaaland har også oversikt over alle sabotasjeaksjoner, hvor og når de ble utført, hvem som var involvert og kommentarer om resultatet.

8.mai 1945 var en alvorets dag for lederne av Hjemmefronten. De var redd for at det skulle bli gatekamper i Oslo. Der var store tyske tropper i og rundt hovedstaden og Quisling hadde egne bevæpnede tropper. Røed har beskrevet hvor dramatiske forholdene var frigjøringsnatten.

Vidkun Quisling og hans ministre holdt til i Villa Gimle på Bygdøy. Quisling lovet at så langt det stod til ham skulle det ikke bli kamp mellom Hirden og Milorg. Quisling meldte seg selv til Milorg på Møllergata 19 om morgenen den 8. mai. Han ble straks fengslet, noe han var høyst forbannet for.

Per Røed ledet sommeren 1945 en stor styrke av Milorg-sabotører fra en forlegning på Norum Hotell i Oslo. De skulle lete opp og arrestere tyske og norske krigsforbrytere. På Skaugum kom Røed og seks av hans menn for seint. Rikskommisær Josef Terboven hadde allerede sprengt seg selv i en bunker på området.

Per Røed ble også sendt med en gruppe som skulle avvæpne politifolk og frontkjemper som var sammen med justisminister Sverre Riisnæs, politisjef Anker Rogstad og politiminister Jonas Lie på Skallum gård. Alle krigsmennene var forduftet forteller Røed. Jonas Lie og Anker Rogstad begikk selvmord og Sverre Riisnæs overga seg til Milorgs gruppesjef Jens Wulfsberg.

Sist i mai 1945 fant Per Røed og 25 av hans menn fram til gestaposjefen Wolfgang Fehmer. Han hadde gjemt seg i en tysk fangeleir på Våler. Fehmer satt på Akershus festning til han ble dømt til døden.

Etter at Norum-forlegningen ble avviklet i juni 1945 ble Per Røed leder av den såkalte «Eskorte-gjengen», det vil si livvakt for kongefamilien. Senere på høsten fikk

han ansvar for Quislings sikkerhet under rettsaken mot landsvikereren. Samme dag som dommen over Quisling falt, satt Røed og Quisling alene på cellen. Røed spurte ham om hvordan han trodde det ville gå. «Jeg blir frikjent,» svarte Quisling. Dommen ble: Dømmes til døden ved skyting. Røed fulgte ham ut og overleverte ham til cellen på Akershus. Røed fikk forespørsel om å lede henrettelsen av landsforræderen, men avsto med ordene: «Jeg er en soldat, ikke bøddel».

Per Røed fikk stipend i 1945 til å studere videre i USA, og da han kom tilbake til Norge tok han initiativ til å opprette en eliteavdeling i Hjemmevernet kalt Base. Den besto til 1980 og etter Røed var Rolf Enge og Tor Pedersen sjef for etter ham. Han ble vervet til den militære etterretningstjenesten av Vilhelm Evang. Dette har han skrevet litt om i boken sin. Både han og kona var med i «Stay Behind» oppbyggingen etter krigen. Per Røed som hadde utdannet seg til sivilingeniør, var ansatt i Norsk Hydro til han gikk av i 1983. Han hadde i en periode på Herøya ansvaret for den største ansamling av høyspennings-utstyr i Norge. Per Røed døde i 1992.

Kåre Thoresen

Kåre Thoresen bodde i Løvenskiolds vei 13. Familien var våre naboer, tvers over veikrysset. Han var med i staben til Aks 13 000 som ordonnans og sabotør, men lå i dekning etter en opprulling av et aksjons-lag i februar 1945. En dag våren 1945 banket Statspolitiet kraftig på inngangsdøren vår. Pet og Pemann, far og mor og jeg kom til døråpningen. De etterlyste en mann som var på flukt. De sa ikke navnet hans og visste det kanskje ikke heller. De gikk ikke inn i huset og lette denne gangen. De voksne visste ingenting om en mann på flukt sa de.

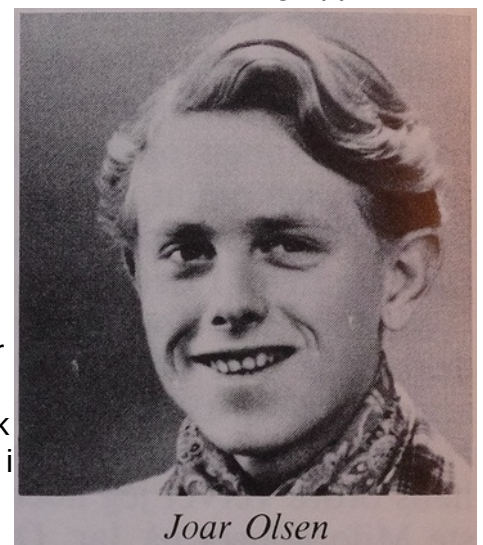
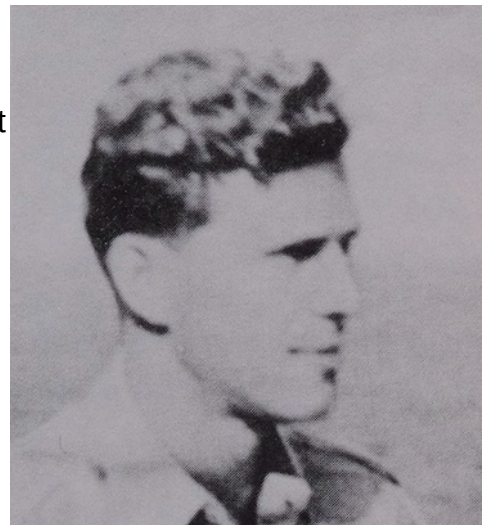
Heldigvis hadde jeg ikke den minste anelse om at denne mannen var Kåre Thoresen, og at han oppholdt seg på loftet hos oss da. Trappen opp til loftet gikk loddrett rett opp og en bikkje ville for eksempel ikke klart å komme opp.

Da min mann og jeg overtok huset til mine foreldre i 1984 hadde jeg problemer med å finne inngangen til det bitte lite rommet der han hadde oppholdt seg. Og det tok mange år før jeg visste at det var Kåre Thoresen som var med i sabotørgruppa til Per Røed, som hadde vært i dekning hos oss. Han hadde snakket med vår sønn Jon Are om dette før han døde, men Jon Are trodde jeg visste om det.

Familien Olsen

Familien Olsen bodde i Peder Ankers vei 11. Jeg kjente Carl Olsen og kona fordi de ofte spilte tennis på banene i Wedel Jarlsbergs vei etter krigen. Jeg var et barn og spilte ikke med de voksne da. På den tiden visste jeg ikke om hva de hadde opplevd under krigen.

Drapet på broren til Carl, Joar Olsen, var en tragisk historie. Det er beskrevet i flere bøker. Han ble skutt i februar 1945 21 år gammel. Navnet hans står på

Joar Olsen

Minnestøtten. Reidar I Smith, fra Per Røeds gruppe, var en nær venn av Joar Olsen og skrev om dette i boken: «Notater fra dager under krigen» under overskriften: Joar gikk i en felle.

Joar hadde avtalt et møte på Stabekk for å motta en koffert med våpen som hadde vært brukt under en aksjon i Sandvika 2 dager tidligere. Han var litt tidlig ute og ville snakke med Rolf Reberg. Foran Reberggården sto fire sivilister som i virkeligheten var SS-folk. Disse Stapo-folkene hadde sporet opp at lagre av kaffe og matvarer som var stjålet fra tre lagre i Oslo var i garasjen til Reberg, og nå skulle de ta de skyldige. Den ene mannen ba ham rekke hendene i været. Før Joar fikk hevet hendene ble han skutt tre ganger, de to siste skuddene fikk han liggende. Det viste seg senere at det var den beryktete norske torturist, angiver og gestapo-lakei Alfred Erlandsen som skjøt.

I rettsaken etter krigen kom det flere detaljer frem. Joar ble kjørt til Aker sykehus og var ved full bevissthet, de ville ha navnet hans, han sa ikke et ord. Gestapistene var sikre på at han var engelsk agent. Han døde som ukjent soldat samme kveld.

Foreldrene satt i dekning et annet sted i landet. Faren Einar Ervin Olsen leste høyt for sin kone Ranveig fra Aftenpostens morgenummer der hendelsen var bekjentgjort. «Farlig sabotasjegruppe uskadeliggjort» var overskriften, og det ble nevnt at et medlem av gruppen, Rolf Hansen fra Oslo, var skutt og drept. Ranveig Olsen begynte å gråte. Hun visste at Rolf Hansen var dekknavnet til Joar. På denne måten fikk foreldrene vite om sin sønns død. Forholdene tillot ikke at dette ble kjent for andre i familien eller venneskaren før krigens slutt. Alfred Erlandsen ble enstemmig dømt til døden og henrettet i 1947.

Familien Werenskiold

Familien Werenskiold bodde i Midgarveien 1.. Kunstneren Dagfin hadde en sønn Kjell som var aktiv i sabotørgruppa til Per Røed og medlem av Barlind-gjengen. Guttene i familien var meget høye av vekst og lett synlige. Treskjæringene ved inngangspartiet i den gamle delen av Jar skole er laget av Dagfin Werenskiold, det samme er treskjæringene ved inngangen til Oslo Rådhus! ,

Farlige naboer

Overfor huset til Thoresen i Løvenskiolds vei 13 bodde den pensjonerte skipsfører Ellingsen som fulgte nøye med på skipsbevegelser i Oslofjorden fra stuevinduet sitt og meldte fra til London. Det var en viktig etterretningsjobb. Det interessante er at huset hans sognet til svingen i Peder Ankers vei. Rett ved siden av holdt en nazistfamilie til. Det var flere nazister eller stripe familier i området. Noen av dem kunne være angivere og folk flest var forsiktige og hadde orientert seg om hvem disse var.

Mange i nabolaget var involvert i produksjon og formidling av illegale aviser. Flere må ha visst om hvem som syslet med slikt. Mor sa jeg måtte være forsiktig når jeg noen ganger gikk med aviser i støvlene til venners familier. Jeg var av natur forsiktig og snakket ikke i utrengsmål med folk jeg ikke kjente godt eller tok imot gotter fra fremmede. Nazi-familiene ble med rette eller urette ansett som farlige folk.

_Familien Thallaug var en kjent nazi-familie på Jar. Den bestod av far, mor og tre barn, Edith, Rolf og Anita og bodde i Peder Ankersvei. Familien hadde mistet datteren Vesla som druknet i Lysakerelva som barn. Moren og faren var aktive nazister og sønnen Rolf ble med i hirden veldig ung.

Faren Rolf Thallaug var sanger og døtrene Edith og Anita var meget musikalske. Edith ble operasanger og Anita ble sanger og skuespiller. Etter krigen debuterte Anita med sang under navnet Vesla Rolfsen og hun ble en kjendis i sine yngre dager. Hun kalte seg igjen Anita Thallaug i den videre karrieren. Det foreligger et bilde der Anita sitter på fanget til Quisling og synger. Hun var da tre år gammel.

I ettertid har jeg forstått at det ikke har vært så enkelt å være barn av nazister, men Anita lekte med de andre barna i området etter krigen. Min søster og jeg ble også kjent med henne. De voksne snakket ikke mye om hva som hadde skjedd under krigen, men alle visste jo hvilke familier som hadde vært på ulike sider den gangen.

Kommunistledet aksjon mot Einar Olav Dønnum:

Rett overfor busstasjonen i Vollsveien 45, like ved minnesteinen for falne under krigen, ligger et gammelt brunbeiset tømmerhus kalt Bakken. Her bodde stornazisten Einar Dønnum med kone og fire barn, tre døtre og en sønn. Han hadde mistet jobben som bestyrer og søndagskole lærer i en pinsemenighet etter 8 år der på grunn av utroskap og fungerte visstnok som skraphandler da krigen kom. Han ble snart ansatt i Statspolitiet og var ansvarlig for etterforskning av motstandsarbeidet. Han var nazist, angiver og var kjent for brutale forhør. Etter krigen ble han dømt til døden og henrettet. Jeg visste ikke hvem han var, men jeg må ha sett ham fordi vi barn gikk ofte forbi huset på vei til Sletta og til Storeng fossen.

I 1942 ønsket den kommunistledete «Osvald-gruppa" å likvidere Dønnum. De sprengt deler av huset hans i lufta, men hele familien Dønnum, viste det seg, var bortreist. Det kom imidlertid fram i rettsaken mot ham etter krigen at kona og døtrene sympatiserte med motstandsbevegelsen, mens sønnen, var aktiv nazist i Statspolitiet og torturist. Under rettsoppgjøret etter krigen ble Einar Dønnum dømt til døden, mens sønnen fikk seks års straffarbeid etter krigen. Han skiftet navn. Jeg vet ikke hvordan det gikk med ham eller kvinnene i familien.

Nazistisk terror:

Bombe-attentat mot lærer Håkon Nærbø i Løvenskiolds vei 5.

En kveld i midten av desember 1944 smalt det noe voldsomt på Jar . Flere glassruter gikk hos oss, enda vi bodde et godt stykke unna eksplosjonen. Lærer Nærbø, som var lærer på Jar skole, skulle likvideres etter ordre fra Einar Dønnum. Det kunne være for arbeid med illegale aviser. En bombe ble plassert under inngangen til huset til Nærbø i Løvenskioldsvei 5. Det var flere som bodde i huset, familien Nærbø med sønnen Per og familien Skuterud. Ingen ble drept eller hardt skadet, men de måtte hentes ut med stige av naboene. Noen hoppet ut fra 2. etasje. Brannen som oppsto, ble raskt slukket.

Først for noen år siden, i begravelsen til musikeren Gerhard Asheim som bodde i Løvenskioldsvei 6, traff jeg Per Nærbø igjen og fikk snakket med ham om bombeattentatet

Per var yngre enn meg og husket ikke episoden selv. Faren hans snakket lite om attentatet mot ham under Pers og broren Knuts oppvekst, men litt før han døde, fikk han og Per snakket litt om det. Det hadde vært en rettsak etter krigen der aksjonen ble avdekket.

Stornazisten Dønnum hadde sendt tre mann fra Quislings dødsskvadron, for å plassere bomben. Den ble lagt under inngangspartiet til huset. De tente lunta og gikk i

all hast opp Løvenskiolds vei, men det ble ingen eksplosjon. Da sa han som hadde tent lunta at han ikke hadde gjort det likevel. Da kommer vi til å få problemer med Dønnum, sa en av de andre to som gikk tilbake og tente på lunta. Det ble en kraftig eksplosjon men beboerne var heldige. Dønnum og ble dømt til døden etter krigen.

Øistein Guderud

Det kom ut en bok i 2015 som het:» Gutten som lurte Gestapo» skrevet av Harald Utter. Hovedpersonen er Øistein Guderud som døde 91 gammel i 2016. Han var en gang en 16-åring som bodde på Blåsen, Stabekk og tok noen uvanlige initiativ allerede i 1941. Han dannet en motstands-celle av venner og bekjente og fikk en av lærerne sine på Stabekk Gymnas som han hadde i tysk, fransk og historie, til å bli gruppens leder. Læreren var lektor Carsten Dehli som hadde militærbakgrunn som infanteri-kaptein.

I 70 år var Guderud stort sett taus om sine opplevelser under krigen også overfor familie og venner. Hvorfor var han taus så lenge? Hvorfor brøt han tausheten? Dette gjør han rede for i forordet til boka. Han ville gi et korrektiv til den gjengse oppfatning at Milorgs aktiviteter begynte først i 1944. Han tar også et kraftig oppgjør med regjeringens og militæres passivitet og manglende vilje til i ettertid å gi Milorg-folka anerkjennelse på linje med Linge- karene.

Øistein Guderud sto på en dødsliste hos Gestapo siden 1942, og det var et under at han overlevde. En av de aksjonene han fortalte var om kvinnene i familien Benkow som døde i konsentrasjonsleir i Polen under krigen.

" I november1942 fikk Milorgleder Carsten Dehli en urovekkende melding om som gjorde at han satte all annen virksomhet i staben sin på vent. Sikre kilder hevdet at alle jødiske kvinner og barn ville bli sendt til Tyskland innen kort tid. Øistein og to av de andre guttene i Staben hans fikk ordre om å rykke ut til hver sin familie i distriktet samme kveld. Oppgaven var å sørge for at familiene ble advart og deretter tilbudt hjelp til å flykte i sikkerhet. Øistein fikk ansvaret for kvinner og barn i familien til senere stortingspresident Jo Benkow. Mennene i familien hadde flyktet til Sverige noen måneder tidligere " Mennene var fotografer på Stabekk og mange familier på Jar dro dit for å få fotografert seg, også min familie.

Øistein kjente godt til Benkow-slekten, han var venn med Jo Benkow.. Hele hendelsen er omfattende beskrevet i boka om Guderud. Øistein forsøkte å overtale kvinnene i familien til å bli med ham og flykte, men forgjeves, Han hadde presisert at Gestapo eller andre politistyrker kunne dukke opp når som helst, og at folk som ville dem vel hadde gitt ham i oppgave å bringe dem i sikkerhet. Han kunne ikke fortelle at han var med i Milorg og at tyskerne var på jakt etter ham selv. Kvinnene diskuterte seg imellom og Øyistein fikk beskjed om at de hadde bestemt seg til å bli. Øistein forsøkte igjen å overtale dem men forgjeves.

Forfatteren av boka om ham skriver at for Øistein ble denne opplevelsen et sår som aldri helt hadde grodd. I ettertid har norske myndigheter blitt kritisert for å ha sviktet jødene. Øistein fant en slags trøst i at han hadde forsøkt å redde damene i Benkow familien. De ble sendt rett til de tyske gasskamrene i Auschwitz i Polen. Bare 9 av de 532 deporterte

jødene som ble sendt dit overlevde, ingen av disse var kvinner og barn.

Øistein Guderud var nesten 90 år da han gikk med på å bli intervjuet til en bok. Han ønsket bl.a. å vise mer detaljert hva som foregikk de første årene under krigen.

Da jeg hadde lektor Dehli i fransk på Stabekk gymnas i 1953-55, visste jeg ingenting om hans gjøremål under krigen. Hverken Dehli eller Guderud har fått den oppmerksomhet de fortjener.

Milorg D13 hadde 3 avsnitt. Avsnitt 3 var det som lå vest for Lysaker elva og dekket Asker og Bærum helt ut til Heggedal. Lektor og kaptein Carsten Dehli var avsnittssjef i Asker og Bærum.

Jar skole 22. mai 1942

Under krigen var Stabekk kommunale høyere allmenn skole, som det formelt het den gangen, tilslutt rekvirert av tyskerne og elever og lærere var bl.a. på Jar skole. Det var flere andre skoler som hadde slike problemer og ofte ble elevene undervist i hjemmene.

Under et regjeringsmøte 21.mai 1942 ble det bestemt at ministerpresident Vidkun Quisling, undervisningsminister Ragnar Schanke og politimester Jonas Lie skulle konfrontere lærerne angående en pågående lærerstreik neste dag på Jar skole.

Alle lærerorganisasjoner i Norge var forbudt sammen med andre store yrkesorganisasjoner i løpet av 1941. I februar 1942 ble Quisling ministerpresident (regjeringssjef i Norge).

6.februar 1942 ble det vedtatt en lov om tvungent medlemskap i Norges Lærersamband. Lærer-organisasjonene protesterte og ca.9000 av ca.12000 lærere fulgte opp dette. Departementet svarte lærerne at de ville bli avsatt hvis de ikke trakk protesten tilbake. Lønningene deres ble stoppet.

Det ble også vedtatt en lov 6.februar om nasjonal ungdomstjeneste for alle mellom 10-18 år. Der skjedde det noe uventet det kom inn 200 000-300 000 protester. Denne aksjonen ble startet av Helga Stene, Aasta Stene og Sigrid Helliesen Lund i Internasjonal kvinneliga for fred og frihet (IKFF) som hadde tatt kvinnenenes kontaktnett i bruk. Departementet fikk inn en mengde brev som kom sammen med annen post. De måtte åpne alle brev. Teksten var likelydende men konvoluttene var forskjellige. Quislings ungdomsprosjekt ble stoppet. Dette var den største sivile aksjonen under krigen som lyktes.

Lærerne gikk til skolestreik, de ville ikke være medlem av det nazifiserte Lærersambandet.20.mars var ca. 1000 lærere fra hele landet arrestert. De ble satt på Grini og mange ble sendt til Kirkenes i Finnmark hvor de hadde svært vanskelige forhold.

Møtet på Jar skole 22.mai 1942 var avgjørende for Quisling. Jeg fikk snakket med min gamle lærer Sverre Sandvik om det før han døde og dessuten var det en artikkel i Budstikka 10.4.1992.

Lektor Sverre Sandvik var min lærer i engelsk, tysk og historie/samfunnsfag på Stabekk gymnas.. Han fortalte at det var 10-12 biler med 30 bevæpnede menn, minister Ragnar Schanke, minister Jonas Lie og Vidkun Quisling selv som kom til Jar skole. I et klasserom på skolen satt de og lærere fra Stabekk Quisling hisset seg opp. Først holdt han et politisk oppgjør med England, bolsjeviker, jøder og de plutokratisk-marxistiske elementer og så lærerne på Stabekk gymnas! Så kom beskyldningen om at de var skyld i at han ikke fikk dannet noe riksting.

Sandvik fortalte at Quislings stemme gikk opp i fistel da han truet lærerne, men dette gjorde ikke særlig inntrykk på dem. De var heller glade for å høre at rikstinget ble stoppet. Alle lærerne på møtet ble arrestert, de ble dømt for å en «ulovlig front» og sonet fengselsdommene i fengsler i Oslo-området. Noen kom også til Kirkenes der det var ca 800 lærer i fengsel. Sent på høsten 1942 ble alle sluppet ut av fengslene.

Sandvik fortalte om et enestående samarbeide og samhold mellom lærere, elever og foreldre. Elevene ble utvist etter hvert som de viste tegn på at de var jøssinger. De skulle ikke få noen undervisning, men det ordnet vi illegalt under krigen sa Sandvik. De fikk sin artium de også.

7.mai 1945

Freden kom til Jar 7.mai 1945, selv om det senere ble bestemt at 8.mai er frigjøringsdagen. Den 7.mai ble vi sendt hjem fra skolen. Jeg hadde ikke oppfattet at det var fred. Men da jeg kom hjem var ingen hjemme og det hang et stort norsk flagg over verandaen ved inngangen.

Jeg visste det var farlig og løp bort til familien Øvstedal i Wedel Jarlsbergs vei 12. Der satt mor og mange andre naboer og hørte på radio. I ettertid har jeg tenkt mye på at det var da svært mange som visste at gartner Øvstedal hadde en radio i veggen. Jeg som gikk inn og ut av dette huset hvor mine to nærmeste lekekamerater Birger og Ingvar bodde, visste ingenting. Barna fikk ikke vite slikt. Samholdet i nabolaget vårt viste seg å være sterkt!

Senere ble det satt opp en minnestein over de falne under krigen og hver 17.mai holdes det en tale om samholdet og protestene under den tyske okkupasjonen og hvor viktig freden er for oss alle!

Med vennlig hilsen,

Edel

Litteraturliste.

Per Røed:» Den ukjente sabotør» Ernst G. Mortensens forlag 1988.
Harald Utter: «Gutten som lurte Gestapo» Aschehoug 2015
Birgit Wiig: «Kvinner selv» Den skjulte norgeshistorien fra vårnære fortid. Cappelen 1984
Reidar I. Smith; Notater fra dager under krigen. 2005
Elisabeth og Gerda Vislie:» Da mor satt på Grini» Aschehoug 2011.
Trygve Christensen: «Bærum og krigen 1940-1945» Bærum bibliotek 1995.
Odd Øyen m.fl: «Milorg i kamp». Fra det hemmelige militære motstandsarbeidet i Oslo og omegn 1940-1945. Orion 2009.
Mari Jonassen: «Alt hva mødrene har kjempet» Kvinner i motstand 1940-45.Aschehoug 2010.
Kristin Hatledal: «Kvinnekamp». Historia om norske motstands-kvinner. Det norske samlaget 2011.
Morten Conradi og Alf Skjeseth: «Osvald» Storsabotøren Asbjørn Sunde. Spartacus 2015.
Boka om Jar Vel: Jar Vel 75 år 1924-1999.
Kirsten Brunvoll: «Veien til Auswitz.» 1947
Grete Brunvoll: «Jonas. Motstandsmann og operasjoner» Kolofon 2009
Torstein Bjaaland: Sabotøren. Historien om Per Røed og Milorgs ukjente motstandsgruppe AKS 13000. Gyldendal 2018

Edel Havin Beukes
Løvenskioldsvei 12A
1358 Jar

edel@beukes.net

26.2.2019

Fotografiene som er benyttet her, stammer dels fra mitt eget familiealbum, dels er de gjengitt fra «Historien om Per Røed og Milorgs ukjente motstandsgruppe AKS 13000» etter avtale med Torstein Bjaaland.
Kartet over Jar er fra Jar vel sin publikasjon.